

TEMNOSVIT V MAĽBE

Prazvláštnym spôsobom, ako vo viacnásobnom akorde, zazneli motívy noci a čiernej farby do dejín maľby, literatúry a odievania okolo roku 1600. Ak chceme pochopiť kvalitu časového okamihu na prelome 16. a 17. storočia, musíme si všimnúť túto synchronicitu. Zo začiatku 17. storočia pochádzajú plátna, ktoré sú takmer na celej ploche čierne. Postavy vystupujú zo šerosvitu alebo z hlbokej čiernej noci osvetlené dramatickou hrou svetla a tieňov. Hutný temnosvit vládne na obrazoch Caravaggia, Rembrandta, Vélasqueza a ďalších. Títo maliari uviedli do maľby dramatickosť a napätie. Súčasne s nimi však tvorili aj najväčší svetoví dramatici – Shakespeare, Lope de Vega, Corneille.

Veľkým francúzskym majstrom temnosvitu bol Georges de la Tour. Žiaden maliar v dejinách nezachytil tvár noci tak majstrovsky ako on. Jeho nočná sú oslnivo krásne. Scény na jeho obrazoch sa odohrávajú v nočnom šere, za svitu sviečok alebo lampášov, v atmosfére naprostého ticha. Noc ovíja, čička, zahľadá, vytrháva z chaosu ukričaného sveta; obracia myseľ k zásadným otázkam a k vlastnému vnútru. Postavy akoby boli ponorené v meditácii. Hoci ide o prozaické situácie, predsa vyvolávajú dojem tajomnej, zázračnej udalosti. Máme pocit, že sa stretávame s čímsi nesmierne jemným a zároveň mocným, prvotným, večným a nemenným. La Tourov svet je koncentrovaný, statický, strohý, ponorený do neurčitého smútku. Ľudia sú vážni, tvrdí, pracovití a málovravní.

V čase, keď mladý Caravaggio bral po prvýkrát do rúk štetec, napísal svätý Ján z Kríža svoju *Knihu o temnej noci*. Obraz temnej noci sa v tomto vrcholnom diele španielskej mystiky neustále vracia a prehlbuje. Je to noc zmyslov a noc ducha, počas ktorých duša vystupuje po tajomnom rebríku kontemplácie.

Sv. Ján našiel skvelý, sugestívny symbol, ktorým vyjadruje skúsenosť mystika na prahu zasvätenia. Tesne pred vstupom do vyššieho sveta musí každý mystik prejsť zážitkom vnútornej tmy, ticha a prázdnoty. Prežíva duševnú vyprahnutosť podobnú smrti alebo hlbokej vnútornej tme a má pocit, že zblúdil. Tajomstvo tejto noci však je, že v nej skryto pôsobí Boh a premieňa dušu. Mení dary a sily zmyslov na dary a sily ducha.

Nachádzame sa v dobe, kedy najobľúbenejšou farbou v celej Európe je čierna. Prečo? Aké sú psychické účinky čiernej? „*Ako nič po vyhasnutí zmyslov, ako večné mlčanie bez budúcnosti a nádeje znie vnútorne čierna*“, napísal maliar Kandinskij. Lüscherov farebný test kvalifikuje prednostnú voľbu čiernej ako psychickú zábranu, zablokovanie, potlačenie dojmov, zrieknutie sa. Čierny je odev mníchov a mníšok, znak askézy. Čierne oblečenie slúži ako izolácia, ochrana pred podnetmi z vonkajšieho prostredia. Čierna nám pripomína zuhoľnatený život, je to farba smrti a smútku, ale aj farba temných tajomstiev, tabu a mágie. Je farbou starých ľudí.

Čierna však znamená aj dôstojnosť, autoritu, vážnosť. Je vhodná pri všetkých slávnostne-vážnych príležitostiach, keď sa vytyčujú a zastávajú vysoké, absolútne hodnoty. „Čiernymi“ sa nazývajú stúpenci politicky konzervatívnych strán zastupujúcich nedotknuteľné hodnoty. Čierna je kňazská sutana, súdny talár aj habit univerzitných hodnostárov na slávnostiach. Španielska móda, ktorá práve vtedy vznikla a bola výrazom katolíckeho absolutizmu, uprednostňovala tmavé farby, najmä čiernu. Čierny odev sa stal aj jednotným krojom reformácie, kde vyjadroval strohú prostotu a odmietanie prepychu. Dalo by sa povedať, že ľudia v roku 1600 chodili oblečení ako na pohrebe.

V rovnakom čase križovali opričníci cára Ivana Hrozného Rusko a prenasledovali zradcov. Celí v čiernom, na vranom koni s čiernym postrojom vystupovali z tmy ako postavy na Caravaggiových obrazoch. Tak ich vnímali vtedajší ľudia, ktorým naháňali hrôzu, a hovorili im *kromešniki* (tí, čo prichádzajú z tmy).

Z vied boli v tomto období položené základy moderného dejepisu, mechaniky, optiky a astronómie.

Bystrý čitateľ už isto vo všetkých týchto znameniach doby rozpoznal podpis (signatúru) saturnského ducha. Čierna je farba Saturna. So svojou dostredivou, izolujúcou a zmysly umŕtvujúcou dynamikou má vyslovene saturnské účinky. Orifiel, archanjel Saturna, bol vskutku duchom času práve v rokoch 1557-1629 (ovláda 28° Rýb).

Ten istý archanjel bol 72-ročným duchom času aj okolo roku -500, 0, 500, 1000. Veľké (354-ročné) orifielské obdobie tu bolo poslednýkrát okolo prelomu letopočtu a predtým okolo 2500 pr. Kr. Horeuvedené znaky sú typické pre všetky obdobia.

Systematická maľba na čiernom pozadí sa už raz objavila – v saturnskom období od roku 525 pr. Kr. Postavy z červenofigúrového slohu gréckych váz evokujú rovnaký pocit vnútorného svetla

obklopeného tmou ako Rembrandtove obrazy. Mali aj vtedajší Gréci duševný zážitok Jána z Kríža, že sú obklopení temnou nocou? V gréckom umení sa šíril tzv. prísny štýl a Aischylos sa stal najslávnejším tragickým dramatikom. Eleati vtedy filozoficky popreli pohyb a za jediné súcno prehlásili večnú a nehybnú pravdu v tvare gule. Herodotos napísal svoje „Dejiny“.

Významní dejepisci sa už po tisícročia objavujú na celom svete v saturnských obdobiach. Počínajúc otcom dejepisu Herodotom okolo roku 500 pr.Kr., Tacitom a veľkou vlnou rímskych historikov na prelome letopočtu alebo plejádou kronikárov okolo roku 1000. Veľkí čínski alebo indickí dejepisci sa objavovali súčasne s dejepiscami na Západe bez toho, že by o sebe navzájom vedeli. Periodický charakter ako aj synchrónnosť tohoto rytmu u rôznych civilizácií sme podrobne zdokumentovali pomocou metód matematickej štatistiky v samostatných odborných publikáciách.

Astronómovia prichádzajú spolu s historikmi. Napodiv pre kultúrneho antropológa, ktorý medzi oboma vedami nevidí žiadnu súvislosť. V posledných storočiach pred Kristom sa zaskvela grécka astronómia na čele s otcom astronómie Hipparchom; okolo roku 500 indická astronómia na čele s Áryabhattom; okolo roku 1000 vlna skvelých arabských astronómov. A najväčšia trojhviezda európskej astronómie – Tycho Brahe, Kepler, Galilei – sa zišla okolo roku 1600. Uránia, múza astronómie, a Kleió, múza dejepisu, sú saturnské múzy. V každom orifielskom období akoby sa priblížili k Zemi a dotkli sa jej svojimi perutami.

Historik je človek, ktorý pracuje z duševného rozpoloženia stareckej retrospektívy. Jeho pohľad sa upiera do minulosti, ku koreňom, k prapočiatkom a princípom. Spolu s ním sa k minulosti a tradícii obracajú všetky konzervatívne povahy a autoritatívne režimy. Astronóm pozoruje nočnú oblohu, obracia zrak k sfére stálic, ktorá je pre nás obrazom dokonalého poriadku a nemennej večnosti.

Američan Lewis Mumford vystúpil s myšlienkou, že to boli pohyby nebeských telies a nebeská mechanika, ktorá inšpirovala nielen mechanické vynálezy a začiatky strojového veku, ale aj mechanizáciu ľudskej spoločnosti. Vynálezy a objavy v mechanike, od Heróna po Galileiho, ako aj mechanický materializmus vo filozofii, od Leukippa po Descarta, sú skutočne synchrónne s astronomickými objavmi a včleňujú sa do rytmu archanjela Orifiela.

Do toho istého rytmu sa včleňujú aj najmarkantnejšie prípady politického absolutizmu. Historici žasnú nad tým, že s príchodom Orifiela krátko pred Kristom sa ako úderom prútika svet zjednotil do niekoľkých cisárskych impérií s centralizovanou hierarchickou štruktúrou. Všade zavládla tendencia k štandardizácii, uniformizácii, fixácii a znehybneniu. „*Upierajúc svoju myseľ k veciam minulým, kedysi považovaným za večné... vykorenil som neporiadky... s autoritou pôsobiacou na všetky štyri svetové strany a s neúklonnou prísnu spravodlivosťou... zjednotil a upresnil miery a váhy... vypracoval nestranné pravidlá a vzory správania... ustanovil normy raz prevždy*“. Tieto slová dal tesť do skál na vrcholoch hôr prvý čínsky cisár, ktorý zjednotil Čínu. Dva národy, ktoré oddávna uctievali Saturna ako svoje ochranné božstvo – Rimania a Číňania – si vtedy rozdelili svet. Najväčšie stavby na svete – pyramídy v Egypte a Amerike, európske megality alebo čínsky múr – sú dielom saturnských monarchov posadnutých mocou.

Častým prvkom orifielskej architektúry je pritom kruhovosť. Tento do seba uzavretý, dokonalý, nezlepšiteľný geometrický tvar, ktorý Platón nazval „*pohyblivým obrazom večnosti*“, rezonuje s dušou saturnovcov. Tholosy (kruhovité stavby) sa v orifielských obdobiach vyskytujú pravidelne a mimo nich majú veľmi často funkciu hrobu. Prehistorické saturnské obdobie v Európe je typické kamennými kruhmi (kromlechmi), ktorých tvar sa odvodzuje od toho, že to boli astronomické observatóriá. Stonehenge i kupola rímskeho panteónu sú obrazom hviezdnej klenby. Na prelome letopočtu sa vďaka rímskym klenbám a rotundám, partským kruhovým mestám a indickým stúпам svetová architektúra zaguľatila. V románskych a mozarabských stavbách sa okolo roku 1000 oblúkový štýl vrátil ešte raz. A okolo roku 1600 – napodiv opäť spolu s astronómiou a nástupom absolutizmu v Európe – kruhovosť celkom ovládla módu. Celá Európa sa nadchla pre španielsku módu, ktorá celá pozostávala len z gulí, valcov a kuželov a jej najtypickejším prejavom bolo okružie. Čierny cylinder ešte dlho zostal módnym doplnkom konzervatívnych vrstiev.

Poznanie o periodickom striedaní duchov času nám umožňuje s istou pravdepodobnosťou predvídať renesanciu oblúkového štýlu v nadchádzajúcom orifielskom období 2061-2133. Dobré sa to zhoduje s jasnovidnou víziou Rudolfa Steinera, ktorý v jednej zo svojich prednášok vykresľuje obraz Európy posiatej kupolovými stavbami po roku 2086.

Zažijú naši vnuci nejakú formu absolutizmu a neslobody? Začnú sa ľudia sami dožadovať obmedzenia individuálnych slobôd v mene poriadku, ako sa to pod vládou Orifiela odohralo už

mnohokrát? Aj v saturnských obdobiach sa dá vyhnúť absolutizmu, ale potom sa namiesto toho objavujú mníšske hnutia. Európu okolo roku 1000 zachránili benediktíni z Cluny – mnísi v čiernom, ktorí sa zaslúžili o šírenie románskeho štýlu – pred nejakým potenciálnym svetovládcom. Európu vtedy posiali pustovne askétov a vzniklo aspoň pol tucta eremitských rádov. Autoritatívnu prísnosť a disciplínu, ktoré by sa inak projektovali navonok ako mocenské ambície, sa tu podarilo vedome a slobodne zvnútorniť.

Záleží teda od nás. Buď v sebe rozvineme saturnské cnosti dobrovoľne a predbehneme tým osud, alebo sa svet zmení na žalár, kde to budeme robiť v reťaziach. Orifiel je archanjel, ktorý nám vždy pomáha sústrediť sa na to, čo je v živote podstatné, čo pretrvá smrťou. Je to veľký Zasväcovateľ. Avšak pre tých, čo nechcú nič vedieť o posledných veciach človeka, je to prísny sudca.

Emil Páleš

Mumford L.: The Myth of the Machine. New York, Hartcourt, 1967.

Páleš, E.: Angelologie dějin. Synchronicita a periodicita v dějinách. Pripravované rozšírené druhé vydanie v češtine. Sophia, Bratislava, 2004.

Páleš E., Mikulecký M.: Periodický výskyt veľkých historikov v dejinách starého Grécka, Ríma a Číny. Acta historica posoniensis, FiF UK, Bratislava, 2003.

Páleš E., Mikulecký M.: Rytmus v dejinách byzantského dejepisectva. Acta historica posoniensis, FiF UK, Bratislava, 2003.

Steiner R.: Die Polarität von Dauer und Entwicklung im Menschenleben. Die kosmische Vorgeschichte der Menschheit. Rudolf Steiner Verlag, Dornach, 1983.